

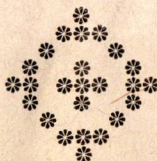
CARMEN

SAECULARE

PREOȚIMEA ROMÂNĂ DIN ARDEAL ÎN SLUJBA IDEALULUI NAȚIONAL

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA 6 MARTIE 1927 ÎN SALA IV.
A UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ, ÎN CICLUL DE CON-
FERINȚE ARANJATE DE SOC. ORT. NAȚ.
A FEMEILOR ROMÂNE,

DE
BCU Cluj / Central University Library Cluj
Dr. SEBASTIAN STANCA

TIPARUL TIPOGRAFIEI EPARHIALE ORT. ROM. CLUJ.

CARMEN

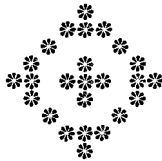
SAECULARE

**PREOȚIMEA ROMÂNĂ DIN ARDEAL
ÎN SLUJBA IDEALULUI NAȚIONAL**

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA 6 MARTIE 1927 ÎN SALA IV.
A UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ, ÎN CICLUL DE CON-
FERINȚE ARANJATE DE SOC. ORT. NAȚ.
A FEMEILOR ROMÂNE,

DE

Dr. **SEBASTIAN STANCA** Cluj

TIPARUL TIPOGRAFIEI EPARHIALE ORT. ROM. CLUJ.

Carmen saeculare

— Preoțimea română din Ardeal în slujba
idealului național —

Conferință ținută la 6 Martie 1927 în sala IV. a Universității din Cluj, în ciclul de conferințe aranjate de Soc.] Ort. Naț. a femeilor române,

de : Dr. SEBASTIAN STANCA

Jalnică și dureroasă este povestea preotului român din Ardeal. Din adâncul veacurilor trecute până în pragul zilelor de astăzi viața acestui preot se dapănă în lacrimi și suspine multe, în umiliri și suferințe nemeritate și fără pereche în istoria preoțimei altor popoară.

A fi român în țara ungurească era o crimă în fața cârmuitorilor acestei țări. Iar cel ce cuteza să dea glas credinței sale românești fără sfială, purta pecetea trădătorului de patrie și era scris cu slove de osândă în catastihele negre ale stăpânirii.

Când zidurile mucegăite ale monarhiei austro-ungare începură a se clătina în clocotul înfricoșat al războiului mondial un catastih de listă neagră a luat ființă la Budapesta și pe paginile acestei pravile mincinoase și urgisite au pornit să se înșire tot mai multe nume românești, tot atâtea cruci proaspete în cimitirul suferințelor de veacuri ale neamului românesc.

Și osânda cea mai grea căzuse asupra slujitorilor altarului, pentru că stăpânirea ungurească înțelesese că preoții români au fost vestalele, cari au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în sufletul poporului românesc.

De unde s'a zămislit această ură împintenată înotriva preotului român din Ardeal?

Singurul motiv, ocrotit de stăpânirile tuturor veacurilor a fost faptul, că această preoțime umi-

lită și nenorocită a stat pururea neclintită în slujba unui ideal mare și sfânt, idealul întregirii neamului românesc în granițele sale etnice. În sufletul preoțimei veacurilor trecute acest ideal a trăit contopit cu glasul Evangheliei, în atmosfera miresmelor de tămâie și smirnă din bisericuțele de lemn și a fost transmis din veac în veac, ca o pravilă sfântă, pecetluită de lacrimi și sânge din belșug.

Un om singuratic poate fi robit de feliurite ideale, concretizate de mulțori în cadre subiective de egoism individual sau de interese materiale trecătoare. Idealul unui popor însă nici odată nu este o deșertăciune. Idealul unui popor răsare din povața brazdelor robite de munca brațelor desmoștenite, el naște din evoluția veacurilor, se infiripă din rostul adevărurilor eterne. Răsufală sănătate, este scântee din suflete curate și de aceea caută sălaş numai în suflete curate, în caracterele sănătoase, neprihănite și integre.

Și idealul unității noastre naționale a răsărit din brazdele dospite de munca unei iobăgii de veacuri.

În slujba acestui ideal a adus preoțimea română din Ardeal întreg aportul sufletului său. Negura veacurilor trecute ne-a păstrat puține date concrete și precise, în totalitatea sa însă istoria mărturisește despre un calvar lung și jalnic al preoților români, cari au trăit exclusiv prin poporul și pentru poporul lor, au suferit și răbdat toate umilirile alături de acest popor și generații întregi s'au stins, făcând loc altora, cari au purces pe acelaș drum și la rândul lor au pierit și ei, tot atâția mucenici fără de nume, lăsând însă moștenire idealul național întregu și fără de prihană.

Istoria Ardealului din cele mai vechi timpuri a fost — cum bine o caracterizează dl Iorga, — o istorie de sate și preoți, în comparație cu principatele române, a căror istorie este o istorie de domnitori și țărani.

„Dela domni vin războaiele și păcile, bisericile și mănăstirile, cărțile și legile. Dela țărani au venit holdele, datinile și cântecele, hrana trupului și a sufletului, munca și poezia. Istoria Ardealului este dela început și până astăzi o istorie de țărani și preoți, cu și fără de pământ, cu carte și fără carte, cari au muncit alătura, au luptat alătura, au păstrat obiceiurile, limba și credința strămoșească și s'au rugat împreună lui Dumnezeu pentru binele și fericirea lor și pentru iertarea tuturoră“. (N. Iorga: „Sate și preoți pag. 8.“)

Din primele veacuri ale zămislirii sale pe aceste plaiuri poporul român a fost asemenea blocului de stâncă din alvia râului de munte; a fost isbit cu furie de toate valurile cutropitoare, pornite cu gând să-l spulbere de pe fața pământului. Și a avut un singur loc de scăpare: biserica, și un singur mângăetor: pe preotul său.

Preotul acelor vremuri, apostol descult și năcăjit, răsare din mijlocul poporului, ca un profet, scoate din sân o carte și prinde a citi. Fața i se înviorază, glasul se ridică din ce în ce mai cald și mai sonor. Cu multă luare aminte ascultă poporul vorbele lui Isus, pline de adâncă și limpede înțelepciune, minunile pe cari le-a făcut, și cât de mult a iubit el pe oameni, și cum a pățimit și s'a jertfit pentru mântuirea lor.... În liniștea măreață a munților, pe înălțimile acestea luminoase — departe de pământ, aproape de cer — sufletele celor cari au trecut prin atâtea dureri, sorb însetate credința cea dătătoare de putere. O cruce de lemn înfipță la gura unei peșteri, înseamnă pragul unei biserici. Zile de sărbătoare se aprind ca niște candelă în întunericul timpului, tot mai larg răsună toaca, tot mai mulți cuvioși îi aud chemarea.

Și vremea trece, trec sutele de ani vânturând noroadele și schimbând fața lumii, numai poporul român nebagat în seamă și pierdut din vederea istoriei rămâne statornic, și'n toată lunga-i întunecare nimic nu se tulbură din alcătuirea firii lui,

— cum a intrat, așa va eși din munți: același chip, aceeași limbă, același suflet, călăuzit de singurul lui mângăetor și povățuitor, de preotul român“. (A. Vlahuță: „Din trecutul nostru“ p. 44.)

Nu-i mirare deci că toate stăpânirile câte au trecut peste capul acestui popor au îndreptat în potriva acestui preot uneori săgeți înveninate, alteori ispite dulcege, ca să-l rupă de turma sa, în credință că va putea realiza amenințarea din cuvântul Scripturii „Batevoi păstorul și se va risipi turma“. Au bătut păstorii, dar turma nu s'a risipit, pentru că păstorii aceștia stăteau strajă neadormită în jurul ei și ei sădiseră în sufletul turmei o credință tare, oțelită în suferința tuturor osândelor și în nădejdea de dreptate dumnezeiască.

Din vremea asupra căreia se poate resfrânge o rază de lumină și până azi toate mărturiile istoriei recunosc povestea mahnită a preotului din Ardeal.

Slavii cari au stăpânit pe aceste meleaguri câteva sute de ani, s'au furișat în sufletul poporului nostru pe'ndelete, admenind mai întâi cuvântul evangheliei rostit de preotul dela altar. Dar ocularea în trupină n'a succes, deoarece această trupină era mai nobilă și mai sănătoasă decât altoiul. Duhul slav a pătruns în altar dar n'a putut ieși din cuprinsul acestuia, pentru că cuvântul preotului era dela pragul altarului pe înțelesul poporului și în viața de toate zilele această viață se depăna românește, călăuzită de acest preot, părtaș cu credincioșii săi și la bine și la rău.

Ajungând Ungurii stăpâni peste această țară și mai ales după desbinarea dela 1054 s'a intențit ura lor împotriva bisericii românești. Biserica apuseană pornită spre cuceriri cu un caracter pronunțat de biserică militantă a căutat la început să cucerească preoțimea română cu momelile ispitelor. Zădărnicia acestor încercări a iscodit apoi

uneltirile de teroare, ocrotite de toate curțile domnitoare.

Regele Bela IV. în primăvara anului 1234 pune jurământ înaintea trimisului papal, Iacob Prenestrinus, că se va sili să stârpească din ținuturile supuse stăpânirii lui, și cari vor fi supuse în viitor, pe toți ereticii și creștinii mincinoși, iar pe aceia cari nu ascultă de biserica Romei îi va sili să asculte de aceasta. Papa Grigorie IX. scrie în acelaș an regelui că precum a înțeles sunt în țara lui preoți șismatici, cari nu ascultă de episcopul latin.

„Fiindcă tu, ca un Principe dreptcredincios — zice papa — ai făgăduit cu jurământ că vei întoarce pe toți neascultătorii din țara ta și ai făgăduit că vei sili pe Valahi să primească pe episcopul dat de noi, te facem băgător de seamă și îți poruncim, că deoarece nu ți-se cuvine a ține în țara ta astfel de șismatici, să te silești a duce la îndeplinire ceea ce a purces buzele tale, ca noi să putem lăuda cu laude vrednice zelul sincerității tale“. (I. Lupaș: „Istoria bisericească“ p. 20.)

Neizbutind pe calea aceasta să clatine pe preoții români în statornicia lor se pornesc din partea regilor Ungariei împilările. Preoții români sunt legați de glie, iobagi alături de credincioșii lor, impuși cu dijme grele pe seama domnilor de pământ, pe seama statului și de asupra pe seama episcopilor străini. Făceau robotă și zile de lucru pe seama tuturor acestora.

„Pe când preoții altor neamuri se bucurau de scutinte și favoruri însemnate din partea statului, preoții români erau siliți să îndure toate lipsurile și asupririle în rând cu credincioșii lor. Adeseori poruncile mai înalte îi alungau din sate și îi despoiau de avutul lor. Din partea diregătorilor întâmpinau cuvinte de batjocură și muștrare. Astfel au rămas avizați numai la darul de bună voie al credincioșilor, împărțind cu ei frățeste zilele cele

multe de durere și puținele clipe de bucurie“. (Dr. I. Lupaș Istr. biser. pg. 52).

În sinodul (episcopilor catolici) ținut la Buda în 1279 s'a hotărât, că preoților români nu le este iertat a ținea slujbă dzească, a zidi biserici, sau alte case sfinte. Iar în caz de lipsă să fie oprți cu forța dela slujbele lor. Ludvic cel mare dă la 1366 poruncă dregătuilor să prindă pe toți preoții șicmatiri, să le ia averile și să-i ducă împreună cu muerile și cu copii lor înaintea comitelui (prefectul de județi) și acesta să-i scoată din țară. Regele Sigismund amenință la 1428 pe preoții români, că dacă îndrăznesc să boteze copiii șismațicilor vor fi despoiați de averile lor și alungați din țară. Ion Huniadi prinde la 1456 pe episcopul Ion de Cafa așezat în Hunedoara, îl trimite la Roma, îi arde casa, îi confiscă averea, iar nobililor le dă poruncă să alunge de pe moșiile lor pe toți preoții români, cari nu voesc să asculte de călugărul Mihail Székely. Preoților lise spunea apriat, că ei nu sunt socotiți ca cetățeni ai Ardealului, ci numai ca niște venetici, tolerați aici după bunul plac al principilor și al boerilor.

Disprețuiți pentru credința lor, apăsați de toate poverile obștești, lipsiți de drepturi preoții s'au alăturat cu nădejdi bune la răscoala dela 1437 și 1514, punându-se în șirul țăranilor luptând cu ei alătura pentru desființarea iobăgiei. Urmarea a foști, că nobilli au încheiat „unio trium nationum“, au alcătuit legile draconice din Tripartitul lui Verbőczy, au ticluit pravila neagră a Aprobateilor și Compilateilor, cari osândesc pe preoții români la robie necondiționată și vecinică, pentruca soartea lor să fie de pomenire și de groază pentru toată viitorimea.

Lipsa de drepturi și iobăgia asupra primise confirmare solemnă în legislația țării și esecutate cu hiperzel deosebit de diregătorii vremii.

Preotul român ara, grăpa, sămăna, făcea că-răușie domnului de pământ, plătia dijma și nu

odată a gustat din pleasna bicelor argaților nemesești. Poporul văzând pe preoții să-i lucrând lucrul cel mai greu și umilitor, în rând cu toți iobagii, a prins a-i iubi și mai mult, a le asculta cuvântul și a le urma statul. Astfel s'a cimentat tot mai trainică legătura intimă între popor și preoții să-i, despotrivă umiliți și unii și alții.

În situația aceasta unde putea afla această preoțime o rază de mângăere. Învoluntar is'au îndreptat privirile la frații de peste munți, și aceștia le-au înțeles păsurile. Vlădicii le-au purtat de griji, le-au trimis episcopi, călugări și cărți din tiparnițele lor, au hirotonit preoți pentru poporul din Ardeal, iar voevozii le-au ridicat mănăstiri înzestrându-le cu moșii pentru întărirea în dreapta lor credință strămoșească.

În aceste vremuri ale veacului al 16-lea s'a zămislit deci în conștiința poporului român ideea unității sale naționale. În mod spontan, ca o reacțiune a împilărilor de veacuri s'a născut ideea, sfioasă și cu licăriri domoale, ca o adiere primăvărată, care îți umple sufletul de nădejde înviorătoare.

Și atunci vine marele voevod Mihai Viteazul și cu o lovitură strașnică fixează în conștiința poporului român convingerea în posibilitatea întruchipării unității naționale a tuturor Românilor.

Călăuzit de această mare credință Mihai a vrut să grăbească sorocul vremii, să forțeze istoria să stea o clipă pe loc. Străduința lui însă s'a sfărâmat, într'un timp când toate uneltirile cugetului omenesc erau potrivnice poporului român, numai brazele pământului înțelegeau păsurile sufletului lui.

După tragedia acestui mare voevod furia stăpânirii se deslănțue cu și mai mare înverșunare împotriva preoților români, învinuiți, ca singuri plămăditori ai tuturor reacțiunilor. Biserica lui Mihai din Alba-Iulia este rasă depe suprafața pământului. Episcopul ungar Dimitrie Náprágy scrie la 1602 împărtului Rudolf, să nu permită nici într'un

chip ca biserica aceasta cu mănăstirea ei să mai stea, căci nu se cuvine să fie lângă fereasta palatului o biserică șismatică. (Dr. I. Lupaș o. c. p. 29.)

Tendința de suprimare a bisericii și prin ea a preoților români este sprijinită, încă din veacul trecut și de reformațiune.

Reformația își înfige ghiarale adânc în sufletul bisericii române ca să o destrame. Pe de o parte cu ispitele cărților bisericești, pe alta biciul și schingiurile.

Principii calvini tipăresc cărți bisericești în limba românească, dar în spiritul legii calvine și le strecoară în bisericile românești. Institue o ierarhie calvină românească în frunte cu un superintendent, promit scutiri și favoruri preoților români, dar după ce rezultatele propagandei rămân iluzori principii deschid larg porțile teroarei.

Metropolitul Varlaam al Moldovei venise însuși în ajutorul preoților români cu soborul din 1642 în care osândește unelțirile calvinilor numindule „pline de otravă aducătoare de moarte sufletească“. Episcopul ardelean Ilie Ioreste se solidarizează cu acest metropolit și ia atitudine fățișă contra calvinilor. Principele Rákoczy îl deține, îi răpește averea, îl bate cu bețe și-l aruncă în închisoare, unde a șezut 9 luni împreună cu alți mulți preoți români.

Principele Mihail Apafi la rândul său scoate din scaun pe episcopul Sava Brancovici, îl aruncă în temnița din Vințul-de-Jos, de unde sbirii îl scot în fiecare Vineri, zi de târg, și îl bat cumplit cu bețe în fața poporului.

Cronicarul ungar Cserei Mihai însuși califică nedreptatea făcută lui Sava „o ne mai auzită păgânească și cumplită tirănie“. Episcopului Vasile Varlaam (1685) îi impune o restricțiune de 19 puncte, pe care e nevoit să o accepte și urmașul său Teofil (1692), despre care se crede că a murit otrăvit de dușmanii Românilor.

Dieta din Alba-Iulia la 1639 decide că preoților români nu li-se cuvin prerogative, ci ei sunt obligați a plăti daruri domnilor feudali, iar copiii preotului român trebuie să rămână iobagi. Dieta dela 1642 interzice vlădicilor să mai sfințească preoți dintre iobagi, în caz contrar vlădica e amenințat cu pierderea oficiului său, iar preoților astfel sfințiți li-se ia darul preoției și vor fi dați pe mâna domnilor feudali pentru a fi pedepsiți cu bătaie.

La 1662 principele Apafi dă un ordin, prin care oprește pe preoții români să mai pună cruci la căpătâiul morților și să ia parte la pomeni, cari sunt ceremonii superstițioase și se împotrivesc cu cuvântul lui Dumnezeu. I-a oprit dela posturi și în scopul acesta a pus anume inspectori ca să le cerceteze mâncările în zilele de post. Oamenii invențioși însă puneau la foc un vas cu mâncare de post și altul cu mâncare de dulce, pe care o arătau inspectorului.

Dar nici unul dintre episcopi sau preoții români nu s'a găsit să se calvinească, fapt constatat de însuși superintendentul ungar, Geleji Kátóna István, care scrie în 1640 o scrisoare lui Rákoczy, în care spune, că nu se găsește între preoții români nici unul, care să poată fi înduplecat a-și lăpăda credința strămoșească. (Lupaș, pag. 83.)

Dimpotrivă s'au găsit între preoți înflăcărați apărători ai credinței străbune cum a fost Eftimie, Cristofor, Ghenadie (sec. XVI.) și Doroftei, Ilie Joreste și Sava Brancovici, în sec. XVII.

Nici veacul al optsprezecelea nu are un ceriu mai senin. Propaganda catolică promite mult, dar nu realizează nimic. Dimpotrivă patima răsbunătoare e și mai înverșunată împotriva celor ce nu vor să-și lapede legea. Puși la lucrări incompatibile cu poziția lor erau bătuți cu bețe, alungați de pe moșie, aruncați în închisori, obligați la robotă și dare grea. Și pe lângă năpăstuirile ce a-

veau să le sufere din partea diregătorilor statului aveau să îndure prigoniri și din partea unor episcopi fanatici, înjugați la interesele străinilor, iar cei din Banat din partea ierarhiei sârbești care considera pe preoții români iobagi bisericești.

Popa Simion Cornea, moșul lui Gheorghe Barițiu, spune că episcopul sârb dela Arad, preoților români veniți la hirotonire le trăgea pălmi în altar, încât le cânta urechile. (I. Lupaș: O. c. pg. 163.)

Iar stăpânirea dela Viena se pornise cu tunurile lui Bucov împotriva preoților români; au ars mănăstirile și bisericile de lemn și au distrus până în temelii pe cele de piatră. Pe călugării și preoții veniți din principatele române îi prindea, și îi trimitea batjocoriți peste graniță.

Intențiile bune ale lui Iosif II. au fost luate în batjocură de domnii feudali, cari nu le-au respectat ci au continuat cu asuprirea bisericii și a poporului român. De altă parte Sașii din pământul crăiesc au pornit o prigonire sistematică în

potriva preoților români, alungându-i din satele lor. Deși impresurați de atâtea greutăți, pândiți de atâtea curse ispititoare și amenințați în feliurite chipuri, preoții au rămas totuși statornici în slujba legii și a limbii lor românești.

Rezistența lor era sprijinită de legăturile cari le înfiripau tot mai trainice cu principatele române. Cu cât opreliștea contactului cu aceste principate era mai mare, cu atât creștea și reacțiunea și granițele munților nu erau în stare să împedecă acest contact tot mai viu și mai pronunțat. Ca să scape de nenumăratele primejdii mulți preoți și țărani trec în Moldova, iar de aci și din Muntenia vin mereu călugări, cu desagii încărcăți de cărți bisericești, antimise și alte rechizite, ca să întărească cu cuvântul și cu scriptura acestor cărți conștiința națională și religioasă, cari în toate timpurile acesteia era una și nedespărțită în sufletul poporului român.

Deși s'au dat în multe rânduri porunci aspre din

partea guvernelor ardene, să oprească orice comunicație cu preoții și călugării de peste munți și să se împedecă aducerea cărților șismatice, tocmai împrejurarea aceasta dovedește că poruncile nu au putut fi îndeplinite.

O statistică întreprinsă de noi în anul trecut a dat la iveală pe teritoriul eparhiei ortodoxe a Clujului, numai în bisericile noastre ortodoxe 95 cărți din veacul XVII. și 636 cărți din veacul XVIII. Și toate acestea venite dela episcopiile din București, Râmnic, Târgoviște și Iași. Luând în seamă că în vâltoarea războinică a asupritorilor porniți cu foc și sabie asupra acestor cărți, multe sute și mii au fost distruse și totuși s'au mai păstrat până azi în 300 biserici ortodoxe un număr de peste 700 cărți bisericești aduse din principate, e un indiciu destul de clar despre raporturile de caldă intimitate, ce au existat între biserică și preoții din România și cei din Ardeal.

În chipul acesta spuza idealului național dogoria ferbinte în adăpostul vetrelor din satele românești, ferită de vigența pățimașă a asupritorilor, dar ocrotită cu sfințenie de nădejtile calde ale unor vremuri de izbândă, cari trebuie să viie. Și în nădejdea aceasta, convinși că se va realiza, preoții români așterneau pe hârtie în slove chirilice chinuite, hotărîrea lor profetică și nestrămutată: „Noi și legea noastră în care ne-am născut prin sfântul botez, în care credem și nădăjduim, iertarea păcatelor și viața de veci să dobândim, pe această credință a părinților noștri, vrem să stăm neclintiți în veci, de care nici sabia, nici focul, nici goana, nici chinurile, nici foamea, nici moartea nu ne poate despărți“.

Dar vremea răscumpărării încă nu se plinise, păharul suferințelor încă nu se umpluse. Exasperarea poporului român încearcă asemenea lui Mihai Viteazul accelerarea împlinirii visului de veacuri, la 1848. În vremea aceasta de urgie preoții români și-au dat contribuția sufletului și a vieții

lor în toată plenitudinea, în credința că a sosit ceasul mântuirii.

Și-au dat seama că mulți copii vor rămânea fără de tată, multe soții văduvite, multe mame fără copii, dar au știut și aceea că idealele mari se pot duce la izbândă numai cu jertfe de sânge și au avut credință nestrămutată în dreptatea lui Dumnezeu și convingerea curată că lupta lor e o luptă pentru adevăr și dreptate.

În credința aceasta au pus mâna pe arme și au intrat în oștirea lui Iancu, mulți preoți și teologi ca prefecți și tribuni, formând acel minunat stat major al popilor lui Iancu, de care se îngrozise oștirile ungurești.

Sunt vestite bravurile lui popa Buteanu, popa Balint, popa Groza, popa Vlăduț și alții, încât Kemény, comandantul oștirilor ungurești, zdrobite la 15 Iunie 1849 la Abrud a prins groaza popilor, cari făceau minuni de vitejie. „Dracul să se mai bată cu copiii”, spune acest comandant în seara bătăliei pierdute și se grăbește să spele putina din munți. Și mulți dintre ei și-au plătit tributul spânzurați sau împușcați sau spintecați de furia barbarilor.

Grozava desamăgire îndurată pe urmele acestei revoluții, nerecunoștința împăratului din Viena, care jertfa de sânge a poporului român a răsplătit-o în modul cel mai meschin, dând poporul românesc încă odată pradă Ungurilor, pălmuind pe Iancu și aruncând în închisoare pe conducătorii Românilor, n'a putut înfrânge acest popor. Spiritul dela 1848 a devenit incarnațiunea cea mai desăvârșită a idealului național, Suveranul etern al sentimentelor și aspirațiilor naționale, el este duhul sfânt al mântuirii noastre politice.

Și acest lucru l-a înțeles și stăpânirea habsburgică dela Viena și cea dela Budapesta, a văzut clar că elementul cel mai rezistent în truda de a-și realiza scopurile politice de a distruge poporul român este preotul român. Împotriva acestuia

își îndreaptă de acum cu și mai mare înverșurare fulgerile de mânie.

Stăpânirea ungurească revindica adevărul și dreptatea numai pe seama sa. Credea, că adevărul și dreptatea nu se pot sălașlui decât în coprinsul palatelor, nu pot umbla decât în blane de vidre și cisme împintenate. Nu și-a dat seama, că forța brutală e a nemică și că adevărul colindă și pe la casele adăpostite cu strașinile de paie, coboară din saloane, în largul ulițelor mohorâte, fiindcă este limpede ca cristalul, curat ca credința în D-zeu. Ochiul de Argus al stăpânirii politice vede în fiecare preot român un trădător de patrie și în consecință pornește o goană pătimase împotriva tagmei întregi. Prigonirile de toate neamurile se țin lanț, preotul român e spionat mereu de organele statului, sub cele mai absurde motive e tras în judecăți, i-se fac procese i-se dictează pedepse grele și nici una dintre păturile intelectuale ale poporului român nu are să înregistreze latăta mucenicie, ca această preoțime.

Cu intrarea României în război ura sălbatică se revarsă din nou, ca un puvoi de otravă peste preoțimea română din Ardeal. Stăpânirea ungurească pornește cu biciu de foc, cu baionete și lanțuri în dreapta, cu pravila neagră în stânga, în largul țării să culeagă mucenici. Ca un glas lugubru de cucuvaie colinda într'o vreme toate satele noastre deviza amenințătoare: „Pahod na Șopron“, iar sbirii împănați ai stăpânirii ungurești au săvârșit cele mai odioase bravuri de patriotism descreerat în slujba devizei acesteia. Primarii, notarii și pretorii, cu puține excepțiuni, s'au grăbit să dea stăpânirii dovezi palpabile de patrotism. Iar jandarmii și agenții secreți au pornit dintrodată ca o haită la vânătoare, să săvârșească bravuri patriotice asupra bieților preoți români fără puțință de apărare. Era mai ieftină bravura aceasta pentru că le garanta răsplată bogată și siguranța unei scutiri de întoarcere la frontul războiului. Comitetul

central din Budapesta, alcătuit la 1914 anume pentru spionarea poporului român din Ungaria, dădu ordin telegrafic: tot ce e suspect să fie deținut. Iar comandamentul militar din Cluj i-a dat imediat întreg concursul, punând la dispoziția jandarmeriei soldații. Chestiunea aceasta îl preocupa cu mai mult interes, decât frontul de bătae.

Și în scurtă vreme temnițele din Cluj, Târgu-Murăș, Odorheiu și Seghedin s'au umplut, iar drumul cel mai bătut al românilor a devenit drumul Sopronului.

În aceste închisori preoții români sunt înjosiți, ca cele mai urgisite animale, alături de toți tâlharii, vagabonzii, bicherii, haimanalele, țiganii și prostituatele. Durmiau pe scândurile goale, fără nici un fel de așternut. Odată sau de două ori pe an li se dădea un braț de paie, care în scurtă vreme se făcea gunoiu. Insecte de tot soiul bâjbăiau cu milioanele. S'au umplut toți de păduchi. În închisoarea din Târgu-Murăș 14 preoți au fost închiși cu țigăniile și prostituatele, cari se desbrăcau în fața lor și cu vorbe și gesturi triviale își băteau joc de ei. Odată pe zi erau scoși la aer în curte timp de 10—30 minute fără a avea permisiune să vorbească unul cu altul. Noaptea îi țineau strâmtorați 8—15 inși. De mirosul greu și ucigător cei mai mulți și-au atras boale grele și incurabile.

Alimentația varia după felul închisorii, dar în cele mai multe închisori numai odată pe zi, o bucată de pâine neagră și uscată. În închisorile din Făgăraș, Brașov și Sibiu căpătau zamă de morcovi sau napi de vite în fiecare zi, de două ori pe săptămână varză mucedă cu șoric de porc.

În închisorile din Târgu-Murăș zamă dulce de fasole sau cir de mămăligă și de două ori pe săptămână varză acră cu oase de oaie.

În închisorile din Cluj primiau mâncare de trei ori pe zi după un menu special. Dimineața apă caldă cu chimin sau cafea neagră din coaje arsă de pâne, la prânz zamă de cartofi fără cartofi sau

zamă de fasole, cir de bostani, brusturi și otavă fiartă în apă. Rar câte o bucată de sgârçiuiri de vită. La cină rămășițe dela amiaz, brânză cu viermi, cârnați de cal sau pește împuțit.

În celelalte închisori zamă de cartofi degerați, de morcovi sau napi și mămăligă. „Dejunul și cina răbdări prăjite în foame cu scânteii și domolite cu lacrimi“.

În 21 Noemvrie ziua când a murit împăratul Francisc Iosif s'a dat în temnițele din Cluj ciorbă de fasole fiartă în petroleu și cu mălai uscat.

Mai îngrozitor a fost însă tratamentul la investigații. Legați în lanțuri, cari le tăiau adânc în carne, deținuții erau târați în fața judeului de instrucție. Interogatoarele erau însoțite de pălmi, pumni, ghionturi și maltratări. Bieții mucenici se întorceau în celule cu degetele sdrobite de ciocane, cu picioarele ucise de potcoavele cismelor jandarmilor, cu răni adânci în piept, în brațe, în spate și plini de sânge cu obrazul umflat și plin de vânătăi, cu unghiile și părul smuls, cu capul plin de cocori. Pe mulți îi aduceau pe sus schingiuiți și mai mult morți și îi aruncau cu înjurături sălbatice în mijlocul celulei ca pe niște hoituri netrebnice.

În calvarul acesta dela 1914—1919 au fost surghiuniți, internați 308 preoți, închisi în pușcărie 86 (osândiți la 66 ani muncă silnică) 4 preoți și clerici au fost omorâți, 4 osândiți la spânzurătoare, au murit în închisoare 5, în pribejie 7 și urma suferințelor 35. În total 487 preoți. N'au fost scutite nici preotesele, 19 au fost deținute, aruncate în închisoare, surghiunite și osândite la 15 ani închisoare.

Trezirea statului ungar când încercă cu momelile ajutoarelor bănești să ispitească această preoțime și să o alunece în apele maghiarizării a fost prea târzie. Preoțimea amărâtă în adâncul sufletului de nelegiuirile trecutului era deja oțelită în

lupta națională și nici ispita lui Iuda, nici baionetele jandarmilor și nici urgia pedepselor și a temnițelor n'a mai putut-o clătina dela împlinirea datoriei sale.

În cursul atâtor veacuri de tratament vitreg s'a obicinuit cu suferința și cu mizeriile legate de apostolia preoției românești încât nimic nu-o mai putea abate dela calea către realizarea idealului, pe care din ce în ce îl urmărea tot mai conștient și mai energic.

A fost deci o urmare logică pornirea vrășmașă a statului unguresc în anul 1916 împotriva preoției române, pe care doria, acum prea târziu să o distrugă, pentru că acest stat a înțeles prea bine că tocmai această preoție a fost factorul principal, care a pregătit în sufletul poporului preludivul evenimentelor. Și a fost tot atât de natural, ca tocmai preoțimea să facă cea mai energică apostolie pentru realizarea idealului național. Ea a fost cea mai oropsită și cea mai prigonită și în mod firesc a trebuit să reacționeze. Iar reacțiunea, care a fost silită să dăinuiască veacuri întregi s'a prefăcut în evoluția istorică a idealului național. Preoțimea română a pregătit în Ardeal evoluția aceasta și pentru aceasta și-a dat tot, și bunuri lumeste, muncă animalică, robotă, lacrimi și suspine, foame și lipsuri și nopți fără odihnă, ba și jertfă de sânge, temniță și spânzurătoare, și și-a dat tot sufletul său în nădejdea învierii neamului românesc.

Și acest ideal a dăinuit în aceeași curățenie de când s'a zămislit și până azi, pentru că la temelia lui zăcea credința neclintită în Dumnezeu. Acelaș ideal a răpus pe Mihai Viteazul pe Câmpia Turdei, a frânt pe roată pe Horia, acelaș ideal a botezat cu sângele atâtor mucenici văile și munții lui Avram Iancu și tot acelaș ideal a aprins văpaia de eroism în sufletul dorobanțului român care a frânt împotrivirea dușmanilor, fiindcă în

sufletul tuturor, ardea curată credința în dreptatea lui Dumnezeu.

Iar ceea ce întru fărădelegi se zemislise s'a topit ca ceara de fața focului și dreptatea lui Dumnezeu și a istoriei a înviat în toată măreția ei zdrobitoare de fărădelegi. Și s'a împlinit cuvântul Scripturii:

„Vai vouă fariseilor fățarnici, iată eu trimit la voi proroci și înțelepți și cărturari și dintre dânșii veți ucide și veți răstigni și-i veți bate în soboările voastre și-i veți goni, ca să vină asupra voastră tot sângele cel drept, care s'a vărsat pe pământ“. (Mat. 23—24). „Temețivă deci, că mânie va veni peste cei fără de lege. Și lumina lor se va stinge și surparea de tot va veni peste ei și dureri de mânie îi va apuca pe ei, și vor fi ca niște pleve înaintea vântului și ca niște prav pe care îl spulberă viforul, și vor muri întru tăria puterii lor“. (Iov. 21, 17—18.)

Cu anul 1918 întunerecul de veacuri s'a destrămat. Astăzi casa cea nouă se infiripă pe începutul clădindu-se pe temelia celor mai frumoase nădejdi de viitor. Întruparea ei însă întimpină încă multe obstacole îndârjite, pentru că stăpâniile întunerecului sunt încă multe, pândind în cele patru vânturi cu gând hain de destrămare.

Preoțimea română va trebui să stea însă și în noua orânduire a patriei române neclintită la postul ei, pentru că este călăuzită de cuvântul Scripturii care îi strigă prin glasul apostolului:

„Pentru aceea având atâta nor de mărturii pus împrejurul vostru stați drept încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul și îmbrăcându-vă în zeaua dreptății și încălțându-vă picioarele întru pregătirea evangheliei păcii, pentru că lupta voastră este împotriva stăpânirilor întunerecului, împotriva duhului răutății“. (Efeseni 5. 12—16).

Și dacă Dumnezeu dintr'atâta moarte ne-a izbăvit pe noi, nădăjduim, că tot El ne va mai izbăvi (Cor. II. 1. 10.) Mâhnirea de seara întru bucuria dimineții se va topi și Dumnezeu ne va umplea de bunătățile casei Sale, pentrucă sfântă este biserica Sa și minunată este întru dreptate! (Psalm 64. 5.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cluj
Lui 2